

Briselē, 13.10.2014.
COM(2014) 634 final

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

Virzība uz iekšējā enerģijas tirgus izveides pabeigšanu

{SWD(2014) 310 final}
{SWD(2014) 311 final}
{SWD(2014) 312 final}
{SWD(2014) 313 final}
{SWD(2014) 314 final}
{SWD(2014) 315 final}

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI

Virzība uz iekšējā enerģijas tirgus izveides pabeigšanu

1. IEVADS

Pēdējos divdesmit gadus Eiropas enerģētikas politika bijusi nemitīgi virzīta uz trīs galveno mērķu sasniegšanu: enerģijai Eiropas Savienībā jābūt par pieejamām un konkurētspējām cenām, vidiski ilgtspējīgai un visiem nodrošinātai. Cieši integrēts iekšējais enerģijas tirgus ir būtisks priekšnoteikums šo mērķu sasniegšanai ar samērīgām izmaksām.

2011. gadā valstu un valdību vadītāji atzina iekšējā enerģijas tirgus ieviešanas nozīmi un noteica skaidru termiņu tā pabeigšanai — 2014. gadu, uzsverot, ka pēc 2015. gada nevienai ES dalībvalstij vairs nevajadzētu būt atrautai no Eiropas gāzes un elektroenerģijas tīkliem¹. Kopš tā brīža šie mērķi ir bieži atkārtoti un tos skaidri atbalstījušas galvenās ieinteresētās personas — no nozares apvienībām līdz patērētāju organizācijām². Enerģētikas milzīgā nozīme Eiropas konkurētspējā, labklājībā un neatkarībā nozīmē to, ka ES nevar atļauties neveiksmi³.

2012. gada novembrī Komisija izsmeloši ziņoja par stāvokli iekšējā enerģijas tirgū, pārcilājot to, kas panākts, un ielūkojās nākotnē, apzinot trīs galvenās problēmas, kurām īpaši jāpievēršas turpmākajā darbā.⁴ Problēmas un saistītie pasākumi attiecas, pirmkārt, uz vajadzību īstenot un piemērot spēkā esošos tiesību aktus un rīkoties saskaņā ar tiem, otrkārt, uz vajadzību sagatavot mūsu energosistēmas nākotnei ar mazoglekļa ekonomiku un, treškārt, nostādīt uzmanības centrā patērētāju, jo patērētājs ir galvenais nepieciešamās pārejas virzītājspēks un liberalizācijas centienu galīgais adresāts. Tagad ir pienācis laiks izvērtēt panākumus, kas gūti virzībā uz šo problēmu risinājumu, un apzināt atlikušos trūkumus šajā jomā.

2014. gada janvārī Komisija publicēja ziņojumu “Enerģijas cenas un izmaksas Eiropā”, kurā konstatēja, ka kopš 2008. gada elektroenerģijas vairumcenas ES ir ievērojami kritušās un gāzes vairumcenas ir saglabājušās samērā stabilas.⁵ Tomēr enerģijas mazumcenas Eiropā

¹ Eiropadomes 2011. gada 4. februāra secinājumi,

https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/trans/119253.pdf.

² Sk., piem., nostājas dokumentus *IFIEC* (http://www.ifieceurope.org/docs/20140225%20IE_Manifesto.pdf), *Eurogas* (http://www.eurogas.org/uploads/media/Internal_market_13PP011_-_Eurogas_Position_Paper_on_the_Internal_Energy_Market_-_24.01.13.pdf), *Eurelectric* (<http://www.eurelectric.org/news/2012/achieving-the-internal-energy-market-by-2014-must-remain-key-priority.-eurelectric-urges/>) un *BEUC* (http://www.beuc.eu/publications/x2013_091_mgo_memorandum-greek_presidency.pdf).

³ Eiropadomes 2014. gada 21. marta secinājumi,

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/141749.pdf.

⁴ Komisijas 2012. gada 15. novembra paziņojums “Kā panākt, lai iekšējais enerģijas tirgus patiešām funkcionētu”, http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/doc/20121115_iem_0663_en.pdf.

⁵ Konkurence ir svarīgs, bet ne vienīgais cenu samazināšanās veicinātājs faktors. Svarīgi faktori ir arī atjaunojamo energoresursu spēja ražot enerģiju bez robežizmaksām, kā arī ekonomikas lejupslīde.

ievērojami pieauga laikposmā no 2008. līdz 2012. gadam, arī tāpēc, ka pieauga enerģijas nodokļi un nodevas, kas ieņem nozīmīgu vietu mazumtirdzniecības enerģijas rēķinā⁶. Tās arī būtiski atšķiras dažādās dalībvalstīs, un tas rāda, cik svarīgi ir rūpīgi izvērtēt valsts intervenci, un uzsver iespējas un vajadzību vairāk koordinēt politiku⁷.

Vajadzība pēc politikas koordinācijas agrīnā posmā ir galvenais iemesls, kāpēc šā gada janvārī Komisija lika priekšā jaunu klimata un enerģētikas politikas satvaru laikposmam līdz 2030. gadam. Nozīmīgs minētā satvara elements ir konkurences noteikts un integrēts iekšējais enerģijas tirgus, jo tas nodrošinās vajadzīgos apstākļus, lai varētu sasniegt vērienīgus nākotnes enerģētikas un klimata politikas mērķus ekonomiski izdevīgā veidā un tādējādi palīdzēt nodrošināt, ka netiek kropļotas enerģijas cenas uzņēmumiem un mājsaimniecībām un tiek saglabāta ieguldītāju uzticēšanās.

Pēdējā laikā Ukrainas krīze ar enerģijas piegādes drošības apdraudējumu vēlreiz parāda, ko krīzes gadījumā ES iegūs no labi integrēta un labi savienota enerģijas tirgus ar dažādotu piegādi un solidaritātes. Mums ir jāturpina koncentrēties uz gāzes piegādes dažādošanu, trūkstošo posmu izbūvi, lai pievienotu nošķirtos apgabalus, mūsu pašu mazoglekļa energoresursu attīstību un atjaunojamo energoresursu drošu integrāciju, likvīdu tirdzniecības vietu izveidi, nevajadzīgu administratīvo šķēršļu nojaukšanu, ieguldījumu palielināšanu tīklu viedināšanā, patērētāju iespēju paplašināšanu un kopīgo enerģētikas tiesību aktu vienādu piemērošanu visā Savienībā. Reģionālā sadarbība šo mērķu sasniegšanā ir būtiska, un nesenās krīzes pierāda, ka dalībvalstis vairs nedrīkst rīkoties savrupi.

Šajā paziņojumā uzsvērts, ka ES dodas pareizajā virzienā. Tomēr, kaut arī mēs esam jau labu gabalu veikuši, ir arī skaidrs, ka darbs vēl nav galā un ka pastāv acīmredzami trūkumi, kas liek šķēršļus tirgus vienmērīgai darbībai.

2. TIRGUS INTEGRĒJAS, UN IR KONKRĒTI REZULTĀTI

Nav nekādu šaubu, ka labi funkcionējošs enerģijas pārrobežu tirgus ir vienīgais rīks, kas reāli var saglabāt ES enerģētikas nozares stabilitāti un efektivitāti nākotnē. Komisijas nesen pasūtītā pētījumā aplēsts, ka tīrais ekonomiskais ieguvums no iekšējā tirgus pabeigšanas ir no 16 līdz 40 miljardiem euro gadā.⁸

2.1. Integrēts tirgus ir pamats ekonomiski izdevīgai mūsu energosistēmu dekarbonizācijai

Patlaban 23,5 % saražotās elektroenerģijas un 14 % patērētās enerģijas visās nozarēs nāk no atjaunojamiem energoresursiem. Tas ļauj ES nenovirzīties no pareizā ceļa, lai sasniegtu mērķi līdz 2020. gadam panākt, ka 20 % mūsu patērētās enerģijas nāk no atjaunojamiem resursiem,

⁶ Komisijas 2014. gada 22. janvāra paziņojums "Enerģijas cenas un izmaksas Eiropā", http://ec.europa.eu/energy/doc/2030/20140122_communication_energy_prices.pdf.

⁷ Šim jautājumam Komisija ir īpaši pievērsusies ar 2013. gada novembra dokumentu paketi par publisko intervenci enerģētikas nozarē, C (2013) 7243 final.

⁸ Booz & Company Amsterdam pētījums "Benefits of an Integrated European Energy Market", 21. lpp., http://ec.europa.eu/energy/infrastructure/studies/doc/20130902_energy_integration_benefits.pdf.

pat tad, ja būs jāiegulda papildu darbs šā mērķa sasniegšanā. Tas arī nodrošina stingru pamatu, uz kura turpināt iesāktu un panākt vēl drosmīgāku atjaunojamo energoresursu mērķi 2030. gadam⁹. Komisija ir ierosinājusi ieviest šādu mērķi visai ES vismaz 27 % apmērā¹⁰.

Atjaunojamo energoresursu izmantošanai augot, parādās arī problēmas. Saules un vēja enerģijas mainība un ierobežotā prognozējamība apgrūtina tīkla stabilizāciju. Nav šaubu, ka vislabāk piemēroti šās problēmas risināšanai ir cieši integrēti tirgi.¹¹ Tie ļauj savienot apgabalus, kuros energoresursi cits citu papildina, un tādējādi padara energosistēmu noturīgāku pret pieprasījuma vai piedāvājuma svārstībām. Spilgts piemērs ir sasaistītais Vācijas un Francijas elektroenerģijas tirgus, kur nepārtrauktās pārrobežu plūsmas ļauj Vācijai stabilizēt tās sistēmu vēja un saules enerģijas pārpilnības brīžos, vienlaikus ļaujot Francijai nodrošināt enerģijas piegādi pieprasījuma maksimumstundās.

Elektroenerģijas pārrobežu tirdzniecība starp ES valstīm, tāpat kā starpsavienojumu izmantošana, ir palielinājusies — kopējās galapatēriņam pieejamās elektroenerģijas importa daļa no 2008. līdz 2012. gadam ir pieaugusi 23 dalībvalstīs. Tomēr nebūt vēl nav sasniegta pilnība. Tirdzniecības paplašināšanās liek stiprināt mūsu tirgu fiziskos savienojumus, kas daudzos ES apgabalos joprojām ir nepietiekami. Tā arī prasa novākt atlikušos šķēršļus pārrobežu tirdzniecībai, piemēram, atlikušos eksporta ierobežojumus vai nesamērīgas licencēšanas prasības.

Bez tam labi funkcionējoši tirgi var veicināt elastību un energoefektivitāti un atalgot par tām. Ja cenas atspoguļo piedāvājuma un pieprasījuma līdzsvaru un patērētāji izmanto iespēju savus patērēšanas ieradumus pielāgot cenu signāliem (pieprasījuma puses reakcija), enerģijas piegādes nodrošināšanas kopējās izmaksas var samazināt, samazinoties vajadzībai pēc dārgas maksimālās ražošanas un tīkla jaudas.

2.2. Labi savienots iekšējais enerģijas tirgus ir svarīgs enerģijas piegādes drošībai

Eiropā tradicionāli ir ļoti augsta elektroenerģijas piegādes drošība, salīdzinot ar citiem pasaules reģioniem — cita starpā pateicoties mūsu tīklu uzticamībai. Kā minēts iepriekš, elektrotīkla stabilitātes uzturēšana augstā līmenī kļūst par arvien lielāku problēmu, enerģijas struktūrā arvien vairāk ienākot svārstīgajiem atjaunojamajiem energoresursiem. Lai cauru diennakti nodrošinātu sistēmas līdzsvarotību, Eiropas elektroenerģijas pārvades tīkliem ir jābūt labāk savienotiem savā starpā un uzņēmējiem ir jāsadarbojas ciešāk. Plašāks savienotais apgabals ļaus labāk kompensēt atjaunojamo resursu enerģijas piegādes svārstīgumu. Šajā ziņā Eiropai jāturpina risināt jautājumu par neplānotu elektroenerģijas plūsmu (“cilpas plūsmu”) ietekmi uz pārrobežu tirgus integrāciju, kas joprojām rada problēmas daļā Viduseiropas un Austrumeiropas.

⁹ Komisijas 2014. gada 22. janvāra paziņojums “Klimata un enerģētikas politikas satvars laikposmam no 2020. gada līdz 2030. gadam”,

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0015&from=EN>.

¹⁰ COM(2014) 15 *final*.

¹¹ Līdztekus labi funkcionējošam tirgum pāreju uz ilgtspējīgām un efektīvām mazoglekļa energosistēmām sekmē arī ES ETS sistēmas ieviešana un oglekļa tirgus projekta pilnīga eiropiskošana 2013. gadā.

Gāzes jomā vēl skaidrāk redzams, ka konkurences noteikts, integrēts iekšējais tirgus ir galvenais, kas Eiropā garantē augstu piegādes drošību. Šāgada Ukrainas krīze no jauna ir likusi ES dienaskārtībā starp pirmajiem punktiem iekļaut enerģijas piegādes drošību un atkarību. Komisija ir nākusi klajā ar padziļinātu pētījumu un visaptverošu plānu, kas samazinās ES atkarību no enerģijas importa¹², ievērojot Eiropadomes 2014. gada 21. marta secinājumus. Šajā sakarā prioritāte arvien vēl ir to dalībvalstu nošķirtības izbeigšana, kuras šobrīd ir pilnīgi atkarīgas no viena ārējā piegādātāja.

Pēdējos piecos gados Eiropā ir būtiski uzlabojusies vispārējā gāzes piegādes drošība. Eiropas gāzes piegādes drošības noturība pēdējos gados ir pārbaudīta vairākkārt. 2012. gada februāris un 2013. gada marts bija daudz aukstāki, nekā prognozēts, taču tirgi turpināja labi darboties, piegādājot gāzi vietās, kur tā bija visvairāk vajadzīga, un visā Eiropā novēršot deficīta rašanos. Pat ja gadītos būtisks gāzes piegādes traucējums, Eiropa tagad ir daudz labākā situācijā nekā pirms pieciem gadiem. Pēc Gāzes piegādes drošības regulas¹³ pieņemšanas dalībvalstis ir pastiprinājušas darbu un ieguldījušas cauruļvados, kas darbojas elastīgāk, uzglabāšanas jaudu palielināšanā, gatavības ārkārtas situācijām uzlabošanā un reaģēšanas plānos un koordinācijas pastiprināšanā.

Eiropas gāzes piegādes drošības līmeni vēl vairāk paaugstinās, piemēram, Dienvidu koridora atvēršana, ļaujot gāzi no Azerbaidžānas piegādāt Eiropas tirgos, kā arī nākamo trūkstošo posmu un sašķidrinātās dabasgāzes terminālu būvniecība, piemēram, Baltijas reģionā un Polijā. Šie ieguldījumi liecina, ka integrēts tirgus ar 500 miljoniem patērētāju un gada patēriņu 480 mljrd. m³ joprojām ir pievilcīga vieta ieguldītājiem ieguldīšanai un ražotājiem gāzes pārdošanai. Tomēr tādi ieguldījumi paši par sevi nav pietiekami, lai nodrošinātu atbilstošu piegādes drošības līmeni tagad un nākotnē. Piegādes nodrošināšanai ES gāzes tirgum jābūt vietai, kur tirgus dalībnieki var paļauties, ka pret viņiem izturēsies taisnīgi, pamatojoties uz pārredzamu un stabilu tiesisko regulējumu. Lai varētu arī turpmāk izmantot piegādes drošības standartu augsto līmeni, pie kā ES ir pieradusi, un kontrolēt ar to saistītās izmaksas, dalībvalstīm ir nopietni jāizturas pret iekšējo tirgu, piemērojot tiesisko regulējumu¹⁴ un veicinot pareizos ieguldījumus.

2.3. Konkurences tirgi nodrošina konkurētspējīgas cenas un samazina sistēmas izmaksas

Konkurences pieaugums vairumtirgū ir būtiski ietekmējis cenas. Vairumcenas ir ievērojami kritušās elektroenerģijai (par 35–45 % laikposmā no 2008. līdz 2012. gadam¹⁵) un saglabājušās stabila gāzei. Efektīvāk izmanto starpsavienojumus, un labāks regulējums

¹² Komisijas 2014. gada 28. maija paziņojums “Eiropas enerģētikas drošības stratēģija”, http://ec.europa.eu/energy/doc/20140528_energy_security_communication.pdf.

¹³ Regula (ES) Nr. 994/2010 par gāzes piegādes drošības aizsardzības pasākumiem un Padomes Direktīvas 2004/67/EK atcelšanu, OV L 295/1.

¹⁴ Tas ietver noteikumus par valsts atbalstu, vidi un ES apņemšanos pakāpeniski izbeigt fosilā kurināmā subsidēšanu.

¹⁵ Komisijas 2014. gada 29. janvāra paziņojums “Enerģijas cenas un izmaksas Eiropā”, http://ec.europa.eu/energy/doc/2030/20140122_communication_energy_prices.pdf.

nodrošina, ka tiek īstenots visizdevīgākais risinājums lemšanā par to, kurām spēkstacijām būtu jāražo katrā konkrētajā brīdī. Turklāt integrētā tirgū ievērojami zemākas ir sistēmas izmaksas.¹⁶

Gāzes piegāžu diversifikācija, it īpaši Eiropas rietumdaļā, laikposmā no 2007. līdz 2010. gadam ir ļāvusi tai gūt labumu no zemākām sašķidrinātas dabasgāzes importa cenām. Vairāki ilgtermiņa līgumi ar Eiropas tradicionālajiem piegādātājiem ir daļēji un dažādā mērā pārskatīti, it īpaši jomās, kurās ir pieejamas alternatīvas piegādes iespējas. Šī pārskatīšana savukārt ir ļāvusi gāzes piegādes līgumos samazināt nozīmi, kas ir novecojušajai piesaistei naftas cenai.

Sašķidrinātās dabasgāzes cenas ir kāpušas sakarā ar pieprasījuma pieaugumu Āzijā pēc avārijas Fukusimā, bet Eiropas gāzes tirdzniecības mezglos cenas nav cēlušās. Lai gan funkcionējoša tirdzniecības mezgla galvenie elementi līdz šim ir bijuši pieejami tikai Eiropas ziemeļrietumos, pēdējo divu gadu laikā vērojama ievērojama pozitīva attīstība arī, piemēram, Itālijā, Polijā un Čehijā. Labi organizētas, pārskatāmas tirdzniecības vietas, kas darbojas pēc vienādiem vienkāršiem, saskaņotiem noteikumiem visā Eiropā, ļauj gāzes pārdevējiem daudz vienkāršāk pārvietot un tirgot gāzi pāri robežām.

Tirdzniecības mezgli un elektroenerģijas biržas ne tikai atvieglo tirdzniecību, bet arī sniedz svarīgu informāciju par tirgotās preces vērtību. Gāzes vai elektroenerģijas cena mezglā vai elektroenerģijas biržā norāda, kur pieprasījums ir augsts un piedāvājums ir zems, un otrādi. Īstermiņā šie cenu signāli nodrošina elektroenerģijas un gāzes nosūtīšanu ekonomiski izdevīgā veidā. Līdz ar to pārrobežu starpsavienojumus tagad izmanto daudz efektīvāk nekā agrāk un plūsmas ekonomiski ačgārnā virzienā praktiski vairs negadās.¹⁷ Ilgākā laikā šie cenu signāli būtiski norāda, kur ir vērts ieguldīt papildu infrastruktūrā vai ražošanas jaudās.¹⁸

Citiem vārdiem, cenu signāli palīdz optimizēt esošās infrastruktūras izmantošanu un nodrošina ieguldījumus ekonomiski lietderīgākajos projektos nākotnei, kas mums ļauj kontrolēt vairumcenas šodien un vienlaikus uzturēt ekonomiski pieņemamu energosistēmu visā enerģētikas sektora tālākas modernizācijas un dekarbonizācijas procesā.

Tomēr, lai gan cenu pārmaiņas vairumtirgos vieš cerības, patērētājiem nav tieša ieguvuma. Mazumtirdzniecības enerģijas rēķinos svarīga un augoša daļa¹⁹ ES ir nodokļi un piemaksas. Lielākajā daļā Eiropas mazumtirgi joprojām ir organizēti atbilstoši vienvirziena plūsmai no

¹⁶ *Booz & Company Amsterdam* pētījums "Benefits of an Integrated European Energy Market", 21. lpp., http://ec.europa.eu/energy/infrastructure/studies/doc/20130902_energy_integration_benefits.pdf.

¹⁷ Sk. [26.] attēlu šim paziņojumam pievienotajā Komisijas dienestu darba dokumentā "Tendences un norises Eiropas enerģijas tirgū", Komisijas SWD (2014) 310.

¹⁸ Ja pastāv bažas par ieguldīšanas signālu trūkumu konkrētā reģionā plašākā cenu zonā (parasti atbilst dalībvalstij), tas ir vai nu ir nepietiekamas tīklu stiprības rezultāts, vai liecība par ekonomisko atšķirību starp divām cenu zonas daļām. Kad ir nodrošināta tīkla stiprība un stabilitāte, ražošanas ģeogrāfiskā atrašanās vieta pati par sevi neietekmē piegādes drošību. Tā tik tiešām ir viena no priekšrocībām, ko piedāvā iekšējais elektroenerģijas tirgus. Pārvades sistēmas operatoriem (PSO) jābūt iespējai tīkla stiprināšanas laikā iegādāties sistēmu atbalsta pakalpojumus uz ierobežotu laiku un regulatīvi apstiprinātā veidā; toties reģionāls jaudas mehānisms vienotā cenu zonā kropļotu tirgus darbību.

¹⁹ Dati par 2008.–2012. gadu liecina par nodokļu un nodevu pieaugumu.

liela centrālā ražotāja uz daudziem individuāliem patērētājiem. Taču jaunām tehnoloģijām, piemēram, viedskaitītājiem, ēku automatizācijai un neliela apjoma ražošanai kļūstot arvien vairāk pieejamai visiem patērētājiem, rodas iespēja un nepieciešamība patērētājiem kontrolēt savu enerģijas patēriņu, vienlaikus veicinot atjaunojamo resursu enerģijas iekļaušanu sadales tīklā un palielinot tā efektivitāti.²⁰

3. TIRGUS INTEGRĀCIJAI VAJADZĪGS VAIRĀK ENERĢĒTIKAS TĪKLU UN PĀRREDZAMI, VIENKĀRŠI UN STINGRI NOTEIKUMI

Lai gan ir panākts ievērojams progress, darāmā vēl daudz. Lai gāzi un elektroenerģiju bez aizķeršanās tirgotu un transportētu pāri robežām, ir vajadzīgi fiziski vadi vai cauruļvadi (“aparātūra”) no vienas puses un skaidrs, vispārēji piemērojams tiesiskais regulējums (“programmatūra”) no otras puses. Tomēr pārvades tīkli, kā arī tiesiskais regulējums ir veidojušies atsevišķās valstīs, saprotams, koncentrējoties uz savas sistēmas optimizāciju. Tagad tie jāsakausē reģionālās un ES mēroga sistēmās.

3.1. Aparātūra — ieguldījumi nākotnes tīklos

Programmatūra nevar darboties bez aparātūras, un enerģijas tirgi var funkcionēt tikai tad, ja tie ir labi savienoti. Pēdējos gados ir pieredzēti panākumi ieguldījumos, it īpaši pārvades infrastruktūrā un it īpaši tajās valstīs, kur ir stabils tiesiskais regulējums.²¹ Enerģētikas sistēma, kurā dalībvalstis cenšas būt pašpietiekamas savā elektroenerģijas ražošanā un gāzes ražošanā vai importā, vairs nav lietderīga un efektīva.

3.1.1. Ievērojams progress

Pateicoties trešās enerģētikas paketes noteikumu stingrai piemērošanai, ieskaitot atsaistīšanas noteikumus un pilnvarojumu izveidot desmitgadu tīkla attīstības plānus, tagad ir ieguldījumiem labvēlīga vide, kas nodrošina tieši visvairāk vajadzīgo līniju izbūvi. Trešā pakete ir samazinājusi uzņēmēju motivāciju un spēju atsākt diskriminējošu rīcību vai atturēties no nozīmīgas infrastruktūras būvniecības. Pašlaik 96 no 100 pārvades sistēmu operatoriem Eiropā ir sertificēti kā atbilstoši vienam no trešās enerģētikas tiesību aktu paketes atsaistīšanas modeļiem.²² Komisija turpinās vērot situāciju un arī turpmāk modri uzraudzīs atbilstību ES konkurences noteikumiem.

²⁰ Saskaņā ar dalībvalstu plāniem ieviest viedskaitītāju sistēmu, balstoties uz pienākumu Direktīvas 2009/72/EK I pielikuma 2. punktā, uz 2020. gadu 72 % visu elektroenerģijas patērētāju būs viedskaitītājs. Saules bateriju paneļi uz jumta patlaban Vācijā veido apmēram 11,5 %, Itālijā — 5 % no kopējās uzstādītās ražošanas jaudas. Avoti: KEMA (2014) “Integration of Renewable Energy in Europe”, EPIA, pvgrid.eu, Commission.

²¹ Šim paziņojumam pievienotais dienestu darba dokuments par *TEN-E*, *EEPR* un KIP projektu īstenošanu, SWD (2014) 314, un šim paziņojumam pievienotais dienestu darba dokuments par enerģētikas infrastruktūras ieguldījumu projektiem, SWD (2014) 313.

²² Populārākais atsaistīšanas modelis ir pilnīgas īpašumtiesību atsaistīšanas modelis. NPO (neatkarīgu pārvades operatoru) modeli piemēro aptuveni trešdaļa gāzes pārvades sistēmas operatoru. Elektroenerģijas jomā NPO modeli piemēro tikai seši PSO. NPO modeļa efektivitāte vērtēta Komisijas dienestu darba dokumentā, kas pievienots šim paziņojumam, SWD (2014) 312.

Ir vajadzīgi prāvāki ieguldījumi stratēģiskajā energoinfrastruktūrā, un Eiropa var palīdzēt atbalstīt būtiskus ieguldījumus gan finansiāli, gan administratīvi. Tāpēc Komisija 2014. gada maijā ierosināja uz 2030. gadu paplašināt pašreizējo mērķi — 10 % starpsavienojumu — līdz 15 %.²³ Patlaban vidējais starpsavienojumu līmenis ir aptuveni 8 %. Turklāt 2013. gada oktobrī Komisija pieņēma pirmo Savienības sarakstu ar 248 kopīgo interešu projektiem (KIP), kas steidzami īstenojami, lai vēl vairāk stiprinātu integrēto tirgu. Trīs ceturtdaļas šo projektu būtu jāpabeidz līdz 2020. gadam.

Ja projekts ir kvalificēts kā KIP, tas var gūt labumu no efektīvākas atļauju piešķiršanas procedūras. Turklāt tas var saņemt finansiālu atbalstu no Eiropas Savienības saskaņā ar tā saukto Eiropas Infrastruktūras savienošanas instrumentu. Energoinfrastruktūrai ir atvēlēti EUR 5,85 miljardi^{24, 25}.

Jau 2010. gada Eiropas enerģētikas programma ekonomikas atveseļošanai (*EEPR*) un tās īstenošana ir pierādījusi, ka politisks konsenss un mērķēts Savienības finansējums var izraisīt izšķirīgas pārmaiņas, paātrinot svarīgu infrastruktūras projektu būvi un tādējādi stimulējot ne vien enerģijas tirgus, bet arī visu tautsaimniecību. Šī programma ir devusi vairākus reversās plūsmas projektus Viduseiropā un Austrumeiropā, piemēram, starp Vāciju un Poliju, kas ir padarījuši Eiropas gāzes sistēmu noturīgāku pret iespējamām piegādes satricinājumiem.

Turklāt ir pabeigti daudzi kādreiz trūkstošie posmi, piemēram, elektroenerģijas kabeļi starp Igauniju un Somiju vai starp Apvienoto Karalisti un Īriju. Citi vitāli svarīgi projekti pašlaik tiek būvēti, piemēram, sašķidrinātas dabasgāzes termināļi Polijā un Lietuvā, elektroenerģijas starpsavienojums starp Zviedriju un Lietuvu, gāzes starpsavienojums uz Ungārijas un Slovākijas robežas.

3.1.2 Steidzami jāveido papildu infrastruktūra

Mūsu gāzes un elektroenerģijas tīklu sagatavošana nākotnei prasa esošo pārvades cauruļvadu un kabeļu stiprināšanu dažādos tirdzniecības apgabalos un starp tiem. Gāzes jomā ieguldījumi pirmām un galvenām kārtām būtu koncentrējami uz Baltijas valstu nošķirtības pārvarēšanu un uz piedāvājuma dažādošanu daudzās dalībvalstīs Eiropas vidienē un dienvidaustrumos.

Kritiskie apgabali, kur atsevišķos tirdzniecības apgabalos ir ierobežotas elektroenerģijas pārvades jaudas, ir Vācija un Baltijas iekšējie savienojumi. Joprojām prioritāte ir arī Pireneju pussalas un Baltijas reģiona elektroenerģijas tīklu savienošana un Īrijas un Apvienotās Karalistes labāka savienošana ar cietzemi. Cits svarīgs uzdevums ir integrēta atkrastes tīkla izbūve ziemeļu jūrās, kā arī elektroenerģijas maģistrāles, kas ļaus ES atkrastes un sauszemes atjaunojamo energoresursu ražošanu ar optimālām izmaksām integrēt elektroenerģijas sistēmā. Turklāt nodrošināt elektroenerģijas tīklus, kas spēj risināt nākotnes problēmas, nozīmē padarīt tos viedākus. Konkrēti, sadales līmenī ieguldījumi viedskaitītājos un vietējā

²³ Sk. 12. zemsivētras piezīmi.

²⁴ Komisijas dienestu darba dokuments par *TEN-E*, *EEPR* un KIP projektu īstenošanu, kas pievienots šim paziņojumam, SWD (2014) 314.

²⁵ Arī Eiropas Reģionālās attīstības fonds var atbalstīt ieguldījumus, it sevišķi mazāk attīstītos reģionos.

ražošanā ir jāpapildina ar ieguldījumiem, kuri ļautu sadales sistēmu operatoriem (SSO) pārvaldīt tīklu viedāk un efektīvāk. Viedtīkli arī nodrošina unikālu iespēju nozarei izstrādāt inženiertehniskos risinājumus un novatoriskus ražojumus, kas automatizē tīklu vai mājokli: ar to ES uzņēmumiem tradicionāli ir veicies.

Tā kā lielāko daļu ieguldījumu tīklā nefinansēs no publiskā sektora līdzekļiem, ir jāturpina uzlabot ieguldījumu klimatu. Līdz ar to piekļuve finansējumam ES joprojām ir pastāvīga infrastruktūras attīstības problēma. Ieguldījumi energoinfrastruktūrā ir kapitālietilpīgi projekti, kas prasa stabilus un prognozējamus reglamentējošos nosacījumus. Kamēr ieguldītāji nevēlas uzņemties risku, ir stabila tiesiskā regulējuma trūkums var sašūpot ieguldītāju uzticēšanos. Kopīgu ES mēroga noteikumu izstrādes darbs gāzes pārvades tarifu noteikšanai, kā arī valstu regulatīvo iestāžu (VRI) un Komisijas iedibinātā prakse īpaši noteikt regulējumu atsevišķiem jauniem projektiem (kā *TAP* vai *ElecLink*) ir soļi pareizajā virzienā, kurā jāsoļo noteiktāk.

Dalībvalstīm jāsteno *TEN-E* regula, lai apzinātu un pabeigtu svarīgākos kopīgu interešu projektus. Pašreizējie īstenošanas kavējumi, piemēram, vienoto kontaktpunktu izraudzīšanā atļauju piešķiršanai, nav pieņemami. Papildus jaunas infrastruktūras būvniecībai ir jānodrošina, ka esošā infrastruktūra tiek izmantota efektīvi un piegādes drošības interesēs. Šajā kontekstā Komisija ir informēta, ka sašķidrinātās dabasgāzes termināļu izmantojums pēdējos gados un mēnešos ir samazinājies un rada nozarei spiedienu. Arī gāzes glabātavu komerciālā izmantošana, šķiet, samazinās, kaut arī glabājamais daudzums 2014. gada augustā ir rekordliels. Tirgus nenoteiktības dēļ sašķidrinātās dabasgāzes un uzglabāšanas sistēmu operatoriem noteikti palielinās komercriski. Ir nepieciešams novērtējums par notiekošā iespējamo ietekmi uz piegādes drošību ilgtermiņā.

3.2. Programmatūra: vajadzīgi pārskatāmi, vienkārši un labi izstrādāti noteikumi

Gāzes un elektroenerģijas vairumtirgi aizvien biežāk izplešas pāri valstu tirgu robežām, un enerģētikas uzņēmumi darbojas ne tikai vietējos tirgos vien; nevajadzētu tirgu integrāciju kavēt ar valstorientētu regulējumu un regulatīvo uzraudzību. Valstu regulatīvo režīmu sadrumstalotība un biežās izmaiņas dažu dalībvalstu tiesiskajā regulējumā ir radījušas nevajadzīgas administratīvās un darījumu izmaksas, tādējādi nespējot nodrošināt pienācīgus apstākļus vajadzīgo ieguldījumu piesaistīšanai.

Trešā enerģētikas pakete paredz izstrādāt saskaņotu tiesisko regulējumu Eiropas līmenī. Minētais regulējums sāk iegūt konkrētu apveidu, Eiropas līmenī kopīgi sadarbojoties valstu pārvaldes iestādēm, energoregulatoriem (Energoregulatoru sadarbības aģentūras (*ACER*) paspārnē) un tīkla operatoriem (kas apvienojušies gāzes un elektroenerģijas pārvades sistēmu operatoru Eiropas tīklos jeb PSOET).

Šie saistošie ES noteikumi, ko dēvē par tīkla kodeksiem, tiek izstrādāti, pieņemti un aizvien lielākā mērā integrēti gāzes un elektroenerģijas vairumtirgu ikdienas darbībā. To ietekme nav tik tūlītēji manāma kā jauna starpsavienojuma ietekme, bet to ieviešana ir īsteni panākumi un būtisks priekšnoteikums gāzes un elektroenerģijas pārrobežu tirdzniecības veicināšanai. Tomēr elektroenerģijas un gāzes nozarē nav gūtas vienlīdz labas sekmes un arī dažādos reģionos attīstība nav ritējusi vienlīdz strauji, un aprises ir ieguvuši jauni uzdevumi.

3.2.1. Svarīgākie gūtie panākumi un neatrisinātās problēmas

Lai tirgus sāktu sekmīgi darboties, vispirms ir jānodrošina, ka visi tirgus dalībnieki var izmantot esošo gāzes un elektroenerģijas infrastruktūru bez diskriminācijas un par taisnīgu cenu. Tāpēc prioritātes ir jaudas sadale un tīklu un jo īpaši starpsavienojumu pārslodzes novēršana. Paraugs ir pilotprojekti un agrīnā īstenošana reģionālā līmenī.

Vērtīgs šādas reģionālās sadarbības piemērs bija tā sauktā saistītā nākamās dienas tirgus izveide 2014. gada februārī — tajā līdzdarbojas gan tīkla operatori, gan elektroenerģijas biržas no 14 dalībvalstīm²⁶, un šis mehānisms optimāli pārvalda elektroenerģijas pārrobežu plūsmas, izlīdzinot cenu atšķirības no Baltijas valstīm līdz Pireneju pussalai²⁷. Kopš 2014. gada maija arī Eiropas dienvidrietumu, respektīvi, Spānijas un Portugāles, tirgus ir sasaistīts ar Eiropas ziemeļrietumu tirgu. Arī Ungārija, Slovākija un Čehija ir sasaistījušas savus tirgus — tas ir pirmais solis ceļā uz šā saistītā tirgus sasaisti ar rietumu lielo tirgu. Ja tirgus struktūra precīzāk atspoguļotu faktiskos fiziskos ierobežojumus, tiktu raidīti skaidrāki ieguldījumu signāli un uzlabotos darbības efektivitāte. Gāzes nozarē līdzvērtīga sasnieguma piemērs ir 2013. gadā izveidotā platforma *PRISMA*, kurā pārredzami un saskaņoti tiek izsolīta starpsavienojumu jauda 28 pārvades sistēmu operatoru tīkliem, kuri pārvada 70 % no Eiropas gāzes²⁸.

Noteikumiem tagad ir oficiāls statuss — tie ir iekļauti pirmajos juridiski saistošajos gāzes tīkla kodeksos. Pirmo elektroenerģijas tīkla kodeksu kopumu gatavojamies pieņemt jau šogad. Nākamais uzdevums būs aktīvi veicināt īstermiņa tirdzniecību un izveidot papildpakalpojumu tirgus, kuros varētu iesaistīties arī jauni dalībnieki, tostarp atjaunojamo energoresursu enerģijas ražotāji. Tā kā mūsu energosistēmām līdz ar nepastāvīgi ģenerējamās vēja un saules enerģijas integrāciju jāklūst elastīgākām, ir svarīgi izveidot īstermiņa tirgus, kas ļauj pircējiem un pārdevējiem dienas laikā pielāgot savus gāzes un elektroenerģijas iepirkumus pastāvīgi un reāllaikā, pērkot bez iepriekšējas plānošanas vai pārdodot neparedzētus pārpalikumus. To darot, ir jāņem vērā, ka mijiedarbība starp pārvades sistēmu operatoriem (PSO) un sadales sistēmu operatoriem (SSO) mainās, jo aizvien aktīvāk norit pāreja uz viedtīkliem. Liela nozīme ir arī pārrobežu balansēšanas tirgiem, jo ar tiem var efektīvi apvienot vairāku valstu balansēšanas resursus, uzlabojot piegādes drošību un samazinot sistēmas balansēšanas izmaksas. Gāzes jomā ir pieņemts saistošs tīkla kodekss, kas ES līmenī saskaņo dažādu iesaistīto personu pienākumus un tiesības, kā arī ļauj veikt darījumus balansēšanas tirgos. Elektroenerģijas nozarē tiek gatavots pirmais noteikumu minimums, ar ko plānots saskaņot valstu atšķirīgos balansēšanas režīmus.

Gāzes un elektroenerģijas tīklu darbības noteikumi tiek uzlaboti — tiek standartizēti protokoli, kas reglamentē PSO sadarbību gan parastos apstākļos, gan sistēmas spriedzes un

²⁶ Beļģija, Dānija, Igaunija, Somija, Francija, Vācija, Austrija, Apvienotā Karaliste, Latvija, Lietuva, Luksemburga, Nīderlande, Polija un Zviedrija. Pievienojās arī Norvēģija, kas nav ES dalībvalsts.

²⁷ Komisijas 2014. gada 4. februāra paziņojums presei *Progress towards the Internal Energy Market 2014: Pilot project for EU wide electricity trade starts today*, http://europa.eu/rapid/press-release_MEX-14-0204_en.htm.

²⁸ Citi gadījumi, kad agrīni īstenots gāzes tīkla kodekss par jaudas sadali, ir Polijas platforma *GSA* un Ungārijas–Rumānijas platforma *RBP*.

ārkārtas gadījumos. Mērķis ir procesus vienkāršot un padarīt drošākus. Kad sistēma darbosies, tā sniegs lielāku drošību patērētājiem un lielāku noteiktību ieguldītājiem. Ja vēlamies nodrošināt ES pilsoņiem un rūpniecības nozarēm drošas ilgtermiņa gāzes izmantošanas iespējas, būtisks aspekts, kam bieži vien nevelta pietiekami daudz uzmanības, ir apstākļi, ka, tirgū ienākot jauniem piegādātājiem un mainoties plūsmām, mainās gāzes kvalitāte. Dalībvalstīm arī turpmāk vajadzētu rūpīgi novērtēt gāzes mainīgo kvalitāti un par to ziņot.

Visbeidzot, dažādos veidos ir ievērojami uzlabota pārredzamība. Ar 2011. gada *REMIT* regulas²⁹ noteikumu piemērošanu ir izdevies pastiprināt regulatīvo uzraudzību, ar kuru nodrošina tirgus integritāti un novērš tirgus ļaunprātīgu izmantošanu. Līdz 2015. gada sākumam elektroenerģijas PSOET izveidos centrālu informācijas pārredzamības platformu, kurā tiks publicēti elektroenerģijas tirgu dati³⁰. Tirgu dalībnieki un ieguldītāji pieņem lēmumus par īstermiņa darījumiem un ilgtermiņa ieguldījumiem, balstoties uz šiem datiem. Ir ārkārtīgi svarīgi, lai regulatori un *ACER* cieši uzraudzītu tirdzniecības darījumus, jo patērētājiem un politikas veidotājiem jābūt drošiem, ka cenas netiek sagrozītas par labu dažiem tirgus dalībniekiem, bet par sliktu patērētājiem. Labs piemērs ir izmeklēšana, par ko Apvienotajā Karalistē paziņojis enerģētikas energoregulators *Ofgem*³¹. Ir svarīgi, lai *ACER* un valstu regulatīvo iestāžu rīcībā būtu resursi, ar kuriem tās, cieši sadarbojoties ar finanšu tirgu uzraudzītājiem un konkurences iestādēm, varētu efektīvi izpildīt šos svarīgos jaunus uzdevumus.

3.2.2. *Vajadzība pēc vēl citiem tīkla kodeksiem un to labākas īstenošanas*

Jāturpina un jāizvērš gāzes cauruļvadu un elektroenerģijas tīklu jaudu efektīvas izmantošanas un attīstīšanas darbs.

Gan gāzes, gan elektroenerģijas jomā sarežģīts jautājums ir tīkla tarifi. Tarifu pamatā jābūt pārredzamiem faktoriem un skaidriem, visai Eiropai kopējiem noteikumiem, lai tīkla lietotāji varētu justies droši, ka maksā taisnīgu cenu neatkarīgi no tā, kurā valstī darbojas. Tarifiem ir liela ietekme arī uz sadalījumu starp ražotājiem/piegādātājiem un klientiem un pāri robežām. Iekšējo enerģijas tirgu nevarēs pilnībā izveidot, ja tas paliks tikai un vienīgi dalībvalstu kompetencē un netiks pilnībā ņemta vērā pārrobežu ietekme. Attiecīgo tīkla kodeksu izstrāde pašlaik ir sākumstadijā, bet tie būs jāpabeidz un jāpieņem divu nākamo gadu laikā.

Kad ieinteresētās personas un politikas veidotāji būs vienojušies par nekavējoties vajadzīgiem tirgus noteikumiem, galvenā uzmanība jāpārvirza uz īstenošanu un stingru piemērošanu praksē. Tam pirmkārt un galvenokārt nepieciešama pilnīga visu iesaistīto pušu sadarbība. PSOET būtu aktīvi jāuzrauga tīkla kodeksu īstenošana — šis uzdevums tiem uzticēts trešajā enerģētikas paketē, taču līdz šim tie kavējušies to pildīt. Arī *ACER* ir aicināta vairāk pievērsties īstenošanai, un tā arī sākusī darboties šajā virzienā ar 2014. gada martā publicēto gāzes nozares pārvaldības ziņojumu un saviem ikgadējiem tirgu uzraudzības ziņojumiem.

²⁹ Regula (ES) Nr. 1227/2011 par enerģijas vairumtirgus integritāti un pārredzamību, OV L 326, 1. lpp.

³⁰ Kā noteikts Komisijas Regulā (ES) Nr. 543/2013.

³¹ *Ofgem* 2014. gada 27. marta paziņojums presei.

3.2.3. *Svarīgi, lai viedtīkliem būtu labvēlīga ietekme uz energosistēmu, kā arī mājāsaimniecībām un MVU*

Lai pilnvērtīgi izmantotu jaunās tehnoloģijas, ir jālikvidē šķēršļi starp vairumtirgu un mazumtirgiem. Lai labumu no patēriņa un ražošanas pielāgošanas vairumtirgu cenu signāliem gūtu gan lieli, gan mazi patērētāji, tostarp mājāsaimniecības un MVU, tiem jāspēj piedāvāt savu elastību tirgū — tieši vai netieši, bet katrā ziņā ar iespēju izvēlēties³². Zviedrijā tā notiek jau tagad un mazumtirdzniecības patērētāji aizvien biežāk izvēlas dinamisko cenu elektroenerģijas līgumus³³.

Sadales sistēmu ekspluatēšana sāks ietvert dažus sarežģītus elementus, ar ko līdz šim nācās saskarties tikai pārvades sistēmu operatoriem. Tas nozīmē, ka SSO būtu jāiegulda pārdomāti, ne tikai fiziskajā infrastruktūrā, un vietējā tīkla ierobežojumi būtu jāatrisina ar tādu tirgu palīdzību, kuros notiek pārredzami elastības darījumi un ir vienlīdzīgi konkurences apstākļi visiem, kas to piedāvā. Tas nozīmē arī to, ka SSO ir jānodrošina atbilstoši stimuli, izmantojot tarifu noteikumus³⁴.

Viedtīklos datu plūsmas apjoms ievērojami palielināsies. Patērētājiem jau tagad ir likumīgas tiesības izlemt, kas var piekļūt viņu uzskaites datiem [mērījumu datiem]³⁵, bet valsts regulatīvajai iestādei vai dalībvalstij ir skaidri jānosaka datu pārvaldības procesi, lai nodrošinātu privātumu, drošību un nediskriminējošu piekļuvi. Viedskaitītāji nodrošinās detalizētus un verificētus patēriņa datus, kas tiks izmantoti, sagatavojot rēķinus galapatērētājiem. SSO nav vajadzības verificēt mājas, viedierīces vai elektromobiļa reāllaika patēriņa datus: lai izveidotu novatorisku energopakalpojumu konkurences tirgu, šiem pakalpojumiem jābūt tieši pieejamiem patērētājam vai jebkurai personai pēc patērētāja piekrišanas³⁶.

Dažādi pilotprojekti sniedz neviendabīgu priekšstatu par patērētāju ieinteresētību novatoriskos pakalpojumos, un ir grūti paredzēt saules enerģijas paneļu vai akumulatoru cenu samazinājumus, bet ir skaidrs, ka atjaunojamo energoresursu integrēšana un energoefektivitātes izvirzīšana priekšplānā pilnīgi mainīs elektroenerģijas ražošanas, pārvades un patēriņa procesus. Tiesiskais regulējums nedrīkst šādas pārmaiņas ierobežot, un ir svarīgi, lai tas nodrošinātu patērētājiem iespēju pašiem kontrolēt savus enerģijas rēķinus tādā veidā, kas uzlabo energoefektivitāti visā sistēmā.

³² Energoefektivitātes direktīvas 15. panta 8. punkts nosaka, ka pieprasījuma reakcijas pakalpojumu sniedzējiem jāvar piekļūt organizētiem tirgiem ar tādiem pašiem nosacījumiem kā piegādātājiem.

³³ Pēc Zviedrijas valsts regulatīvās iestādes datiem mainīgo cenu līgumu skaits laikposmā no 2004. līdz 2014. gadam ir palielinājies no 4 % līdz 38 %. Avots: *EI*, 2014. gada 17. aprīlis.

³⁴ Kā noteikts Direktīvas 2009/72/EK 37. panta 8. punktā.

³⁵ Kā noteikts Direktīvas 2009/72/EK I pielikuma 1. punkta h) apakšpunktā.

³⁶ Direktīvas 2014/94/ES par alternatīvo degvielu infrastruktūras ieviešanu 4. panta 12. punkts paredz patērētājiem tiesības noslēgt atsevišķu līgumu par elektromobilim vajadzīgo elektroenerģiju. Tas paver ceļu jauniem darījumdarbības modeļiem — var pārdot automobiļus ar elektroenerģijas "abonementu". Ja šādu sistēmu var izmantot automobiļiem, to var izmantot arī jebkādam citai sadzīves tehnikai.

4. IEVIEŠANA UN DZIĻĀKA INTEGRĀCIJA UZ REĢIONĀLĀS INTEGRĀCIJAS PAMATA

Kad Eiropas valstu vai to valdību vadītāji vienojās par to, cik svarīgi ir 2014. gadā pabeigt iekšējā enerģijas tirgus izveidi, Komisija publicēja iekšējā enerģijas tirgus pabeigšanas rīcības plānu; tas ietver 22 konkrētas darbības, kas saistītas ar spēkā esošo tiesību aktu izpildes nodrošināšanu, mazumtirgus darbību un energosistēmu pārveidi³⁷.

4.1. *Panākumi izpildes nodrošināšanas un pārdomātas publiskās intervences panākšanā*

Kas attiecas uz izpildes nodrošināšanu, par trešās enerģētikas paketes direktīvu daļēju transponēšanu sāktās pārkāpuma procedūras, ar kurām Komisija nodarbojas kopš 2011. gada, ir nesušas augļus — tās ir pamudinājušas dalībvalstis pilnībā transponēt direktīvas valstu tiesību aktos³⁸. Tagad Komisija neatbilstības pārbaudēs noskaidro, vai ar dalībvalstu paziņotajiem pasākumiem trešā enerģētikas pakete transponēta pareizi.

Ir izdevies arī mazināt risku, ka iekšējam tirgum varētu kaitēt nekoordinēti valstu pasākumi, kuru ietekme var būt pat pretēja vēlamajai. Jau minētajā paziņojumā par publisko intervenci un pamatnostādnēs par valsts atbalstu enerģētikas un vides jomā Komisija ir sniegusi norādījumus dalībvalstīm, lai nodrošinātu, ka to intervences pasākumi ir nepieciešami un samērīgi, norādot, ka šiem pasākumiem ir izšķirīga nozīme iekšējā tirgus panākumos un tiem nevajadzētu tirgum tīši vai netīši kaitēt. Ja intervencei ir pamats, piemēram, atjaunojamo energoresursu atbalstīšana, pasākumi būtu jāveido tā, lai veicinātu tirgus integrāciju.

Dalībvalstis, kurās jaudas mehānismi jau pastāv (piemēram, Grieķija un Īrija), sāk tos pielāgot Komisijas sniegtajiem norādījumiem. Šajā sarežģītajā jomā arī turpmāk liela nozīme būs sadarbībai starp Komisiju, dalībvalstu valdībām, regulatoriem un pārvades sistēmu operatoriem, un tā it sevišķi palīdzēs noteikt, kā panākt, lai integrēta pieeja sniegtu optimālus ieguvumus. Vairākas dalībvalstis, tostarp Francija un Itālija, plāno ieviest jaudas mehānismus, bet citas, piemēram, Vācija, aktīvi apsver iespēju izveidot rezerves mehānismus. Ar labi izstrādātiem pasākumiem var samērīgi un efektīvi pārvarēt faktiskās nepilnības, kas saistītas ar nepietiekamu ražošanu, savukārt slikti izstrādātas shēmas nevajadzīgi sarežģī patērētāju rēķinus un var negatīvi ietekmēt ieguldījumus energoefektivitātē un jaunos starpsavienojumos, kā arī atstāt nevēlamu iespaidu uz dekarbonizācijas politiku.

Vadlīnijās Komisija ir uzsvērusi, cik liela nozīme ir rūpīgai un objektīvai analīzei, kurā aplūko visus iespējamos piegādes drošības problēmu cēloņus un visus iespējamus šo problēmu risinājumus. Šajā sakarā nedrīkst aizmirst par reģionālo sadarbību — iespējamiem pārrobežu risinājumiem, kas varētu būt efektīvāki un lētāki. Komisija atzīmē, ka kaimiņos esošajām dalībvalstīm, piemēram, Francijai un Spānijai, Apvienotajai Karalistei un Īrijai, Beļģijai un Nīderlandei vai Baltijas valstīm bieži vien ir komplementārs energosadalījums —

³⁷ Tās tika iekļautas 2012. gada novembra paziņojumā par iekšējo enerģijas tirgu. Deviņas no šīm darbībām bija īpaši vērstas uz mazumtirgu pareizas darbības nodrošināšanu dažādās dalībvalstīs.

³⁸ 2014. gada 22. septembrī šādas par daļēju transponēšanu ierosinātās pārkāpuma procedūras vēl ritēja pret tikai divām dalībvalstīm, un viena no tām nesen pieņēmusi jaunus tiesību aktus, kurus Komisija vēl vērtē.

jaudas pārpalikums vienā valstī un iespējama jaudas nepietiekamība otrā. Lētāk un visiem izdevīgāk varētu būt šos tirgus pilnīgāk integrēt un rast kopējus risinājumus. Tomēr, lai šādi kopēji risinājumi darbotos, ir katrā ziņā vajadzīga attiecīgo valstu politiskā griba.

Komisija prasa, lai jaudas mehānismi vismaz būtu atvērti ārvalstu jaudai; tas var attiecīgajai dalībvalstij efektīvi palīdzēt sasniegt prasītos piegādes drošības standartus. Otrā prasība ir: jaudas mehānismiem jāatbalsta un jāstimulē pieprasījuma puses risinājumi tādā pašā mērā kā ražošanas risinājumi. Jāsekmē ražošanas un pieprasījuma elastība, lai jaudas mehānismi šajā aspektā papildinātu stimulus, kas izriet no mainīgajām elektroenerģijas cenām nākamās dienas, tekošās dienas un balansēšanas tirgos.

Komisija pašlaik sagatavo detalizētus pētījumus ar mērķi izstrādāt Eiropas elektroenerģijas ražošanas un sistēmas pietiekamības novērtējumu. Tie palīdzēs apzināt pietiekamības standartus, kas vajadzīgi iekšējā enerģijas tirgus efektīvai darbībai. Šajā darbā iesaistīsies elektroenerģijas PSOET, ACER un dalībvalstu iestādes, darbojoties arī Elektroenerģijas jautājumu koordinācijas grupā. Šo pētījumu rezultāti nākotnē kalpos par objektīvu pierādījumu bāzi Komisijas darbā.

Jau tagad vērojamas pazīmes, ka ar labāku sadarbību un datu apmaiņu vien var nebūt gana reģionālās pārslodzes problēmu atrisināšanai vai reaģēšanai uz plašākiem sistēmas traucējumiem reāllaikā. Brīvprātīgās reģionālo PSO iniciatīvas, kas parādījušās šo problēmu risināšanai, sniegs noderīgu informāciju par to, cik efektīvi ir reģionālie kontroles centri ar skaidri noteiktām lēmumu pieņemšanas pilnvarām konkrētos darbības jautājumos.

4.2. Vajadzība pēc reģionālas pieejas

ACER un PSOET ir bijusi liela nozīme ceļā uz funkcionējošu iekšējo enerģijas tirgu. Komisija nesen izvērtēja ACER darbības pirmos gadus un secināja, ka aģentūra ir kļuvusi par uzticamu un atzītu iestādi, kurai ir svarīga loma ES regulējuma jautājumos un kura sev izvirzījusi pareizās prioritātes³⁹. Bet, tirgiem integrējoties aizvien ciešāk, sadarbība starp ACER un PSOET būs jāpadziļina, jo regulējuma jautājumiem bieži vien ir pārrobežu raksturs. Institucionālajai sistēmai ir jāspēj efektīvi risināt praktiskos ar regulējumu saistītos jautājumus.

Lai ACER un PSOET darbotos efektīvi, ir jāpanāk to locekļu aktīva līdzdalība. Izteikti lielākā daļa valstu regulatoru darbojas ACER darba grupās un tās vada. Komisija ir nobažījusies par regulējošo iestāžu darbinieku skaita un budžeta samazināšanu vairākās dalībvalstīs, īpaši tāpēc, ka šo iestāžu uzdevumu loks pēdējo gadu laikā ir paplašinājies. Nedrīkst apdraudēt Stabilitātes un izaugsmes paktā sniegto budžeta politikas ieteikumu īstenošanu, tomēr rodas iespaids, ka dažu valstu regulatoriem strukturāli trūkst līdzekļu⁴⁰. Bažas sagādā arī tas, ka dažās valstīs joprojām nav pilnībā nodrošināta regulatoru neatkarība un ieviests vajadzīgais pilnvaru sadalījums.

³⁹ http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/acer/doc/20140122_acer_com_evaluation.pdf.

⁴⁰ Sk. valsts ziņojumus, kas pievienoti šim paziņojumam.

Izšķirīga nozīme Eiropas enerģētikas tirgus integrācijā līdz šim bijusi un arī turpmāk būs reģionālajai pieejai. Tā ļauj gūt tūlītējus rezultātus un var veicināt pārrobežu tirdzniecību, uzlabot piegādes drošību un sekmēt atjaunojamo energoresursu integrāciju. Bieži vien konkrēta reģiona problēmu atrisināšanai piemērotāka ir sadarbība mazākā grupā, nevis visas ES mērogā⁴¹.

Reģionālās iniciatīvas rada stabilu pamatu iekšējā enerģijas tirgus darbībai, sniedzot konkrētus rezultātus. Šāda iniciatīva var būt, piemēram, pārrobežu tīkla infrastruktūras paplašināšana, piemēram, Ziemeļu jūru valstu atkrastes energotīkla iniciatīva, kuras mērķis ir ziemeļu jūrās izveidot savstarpēji savienotu augstsprieguma pārvades tīklu, kas pilnīgāk savienos tirgus un sekmēs atkrastes vēja ģeneratoru parku drošu integrāciju tīklā. Vēl viens piemērs ir Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojuma plāns (*BEMIP*), kura mērķis ir izbeigt Baltijas reģiona izolētību un to pilnībā integrēt ES enerģijas tirgos, tādējādi palielinot gāzes piegādes drošību. Ir jāsadarbojas arī Viduseiropā un Dienvidaustrumeiropā, lai pavērtu plašākas iespējas saņemt gāzi šajā reģionā un mazinātu atkarību no viena piegādes avota. Piemēram, Komisijas atbalstītā sadarbība starp Grieķiju, Itāliju un Albāniju ir ļāvusi efektīvi ieviest attiecīgu tiesisko regulējumu Transadrijas cauruļvadam, kas ES tirgū ienesīs gāzi no papildu avotiem Kaspijas jūras reģionā.

Ir arī pierādījies, ka reģionālās iniciatīvas dod taustāmu pienesumu tīkla kodeksu (agrīnā) īstenošanā. Par to liecina 3.2.1. punktā sniegtie piemēri — elektroenerģijas tirgu sasaistīšanas iniciatīva un platforma *PRISMA* gāzes cauruļvadu jaudas izolīšanai. Tādējādi tirgi integrējas no ziemeļiem uz dienvidiem un no rietumiem uz austrumiem, un šīs integrācijas dzinēj spēks ir konkrēti projekti, kas uzsākti reģionālā līmenī.

Reģionālajai tirgus integrācijai ir jāturpinās — tā ir izšķirīgs solis ceļā uz pilnīgu vienotā enerģijas tirgus konsolidāciju visā ES⁴². Tāpēc īpaša uzmanība būtu jāvelta dažādu reģionālo procesu koordinētākai norisei, lai nodrošinātu pilnīgu konvergenci un integrāciju.

4.3. *Pūliņu pastiprināšana*

Kā redzams šā paziņojuma 3. nodaļā, ir daudz sasniegts virzībā uz tirgus pamatā esošā tiesiskā regulējuma izveidošanu, tomēr ar to nav gana; ir jāpiestrādā, lai pabeigtu elektroenerģijas tīkla kodeksus un pārraudzītu to savlaicīgu un pareizu īstenošanu visā ES.

2012. gada rīcības plāns jau lielākoties ir īstenots vai tiks īstenots drīzumā, un tas ES palīdz pietuvoties trešās enerģētikas paketes pieņemšanas laikā iecerētā iekšējā enerģijas tirgus pabeigšanai. Tomēr mēs nevaram atļauties dusēt uz lauriem. Pat tad, kad visi noteikumi būs ieviesti, gan valsts, gan ES līmeņa iestādēm būs pastāvīgi jāuzrauga un jānodrošina to izpilde, kā arī vienlīdzīgi konkurences apstākļi visiem tirgus dalībniekiem. Lai panāktu, ka viedās

⁴¹ Reģionālā integrācija līdz šim ir bijusi veiksmīga. Ziemeļvalstīs šajā jomā ir rādījušas piemēru elektroenerģijas nozarē, agrīni integrējot savus tirgus *Nordpool*. Tāpat arī Rietumeiropas Piecpusējā enerģētikas forumā ir sākti novatoriski integrācijas projekti gan elektroenerģijas, gan gāzes nozarē.

⁴² Eiropas Savienība reģionālo integrāciju enerģētikas jomā atbalsta arī ar savu makroreģionālo stratēģiju, kā arī Eiropas teritoriālās sadarbības ietvarā.

infrastruktūras aktīvāka izmantošana nāk par labu gan patērētājiem, gan energosistēmai kopumā, ir jāparūpējas par to, ka sadales tīklam piemērojamie noteikumi, it sevišķi trešā enerģētikas pakete un Energoefektivitātes direktīva, tiek piemēroti konsekventi un pareizi.

Komisija uzskata, ka pēc 2012. gada rīcības plāna izpildīšanas papildu labumu varētu sniegt iekšējā enerģijas tirgus ciešāka integrēšana. Komisijas ierosinātais jaunais klimata un enerģētikas politikas satvars laikposmam līdz 2030. gadam, kā arī Eiropas enerģētiskās drošības stratēģija neatstāj vietu šaubām: ciešāka energotirgu integrācija ir mūsu vidēja termiņa un ilgtermiņa mērķu sasniegšanas priekšnoteikums.